

DOI: 10.15276/EJ.01.2021.2
 DOI: 10.5281/zenodo.4885134
 UDC: 336.76
 JEL: M20

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА АНАЛІЗ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

ESSENTIAL CHARACTERISTICS AND ANALYSIS OF THE STOCK MARKET OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF TURBULENCE OF SOCIO-ECONOMIC PROCESSES

Olha S. Brahina, PhD in Economics
 Odessa National Polytechnic University, Ukraine, Odessa
 ORCID: 0000-0002-2050-552X
 E-mail: BrahinaOS@ukr.net

Received 20.01.2021

Брагіна О.С. Сутнісна характеристика та аналіз фондового ринку України в умовах турбулентності соціально-економічних процесів. Оглядова стаття.

У статті автором надано визначення та сутнісна характеристика фондового ринку, проведено дослідження фондового ринку України, зокрема здійснено порівняння обсягів торгів на ринку цінних паперів та ВВП. Досліджено структуру фондового ринку, в межах якої виділено біржовий і позабіржовий ринки цінних паперів та проаналізовано обсяги торгів ними. Зазначено, що діяльність фондового ринку забезпечується організаторами торгів. Отже, проаналізовано обсяги торгів на кожному з організаторів торгівлі за останні п'ять років та обсяги торгів з розподілом за фінансовими інструментами. В межах аналізу фондового ринку досліджено обсяги зареєстрованих Комісією випусків акцій за останні п'ять років та з розподілом за емітентами.

Ключові слова: фондовий ринок, ринок цінних паперів, біржовий ринок, позабіржовий ринок, обсяг торгів, турбулентність, соціально-економічні процеси

Brahina O.S. Essential characteristics and analysis of the stock market of Ukraine in conditions of turbulence of socio-economic processes. Review article.

In the article the author provides the definition and essential characteristics of the stock market, conducted a study of the stock market of Ukraine, in particular, compared the volume of trading in the securities market and GDP. The structure of the stock market is studied, within which the stock and over-the-counter securities markets are distinguished and the volumes of trades in them are analyzed. It is noted that the activities of the stock market are provided by the organizers of the auction. Thus, the volumes of trades at each of the trade organizers for the last five years and the volumes of trades with distribution by financial instruments are analyzed. The stock market analysis examined the volume of share issues registered by the Commission over the past five years and distributed by issuers.

Keywords: stock market, securities market, stock market, over-the-counter market, trading volume, turbulence, socio-economic processes

В сучасних умовах зростання турбулентності соціально-економічних процесів фондовий ринок України характеризується значними коливаннями та суттєвими змінами. Функціонування та розвиток фондового ринку України знаходиться під значним впливом економічних, політичних та природних факторів. У зв'язку з економічною та політичною нестабільністю, яка спостерігається в нашій країні протягом останніх років проблема дослідження фондового ринку України актуальна як ніколи. Тому виникає потреба детального вивчення сутнісної характеристики та проведення аналізу фондового ринку України, що дасть можливість більш детально розібратися в природі турбулентності соціально-економічних процесів з метою подальшого управління ними.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Дослідженню питань щодо сутності та аналізу фондового ринку України присвячені роботи багатьох зарубіжних і вітчизняних дослідників, серед яких великий внесок внесли П. Гартман, К. Грейнджер, Р. Левіч, У. Нільсон, С. Фама, О. Баула, А. Гальчинський, В. Козюк, В. Міщенко, О. Рогач, В. Соболев, І. Школьник та багато інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Однак залишаються не в повній мірі розглянутими питання дослідження сутнісної характеристики та аналізу фондового ринку України саме в умовах турбулентності соціально-економічних процесів, що зумовлює необхідність дослідження сутності та природи даних процесів та ступеню їх впливу на фондовий ринок України.

Метою статті є дослідження сутнісної характеристики та проведення аналізу фондового ринку України.

Основними завданнями статті виступають:

— Дослідження сутнісної характеристики фондового ринку;

- Порівняння даних обсягів торгів на ринку цінних паперів та ВВП;
- Порівняння обсягів торгів на біржовому та позабіржовому ринку цінних паперів України;
- Аналіз обсягів торгів організаторів торгівлі фондового ринку України;
- Аналіз обсягів торгів на організаторах торгівлі з розподілом за фінансовими інструментами.

Виклад основного матеріалу дослідження

Однією з найважливіших складових фінансового ринку виступає фондовий ринок (ринок цінних паперів). У широкому сенсі ринок цінних паперів представляє собою поділ фінансового ринку, на якому за незначний проміжок часу створюються необхідні умови, і відбувається швидка мобілізація, ефективний перерозподіл і раціональне розміщення фінансових ресурсів з урахуванням інтересів і потреб суспільства шляхом здійснення емісій цінних паперів різними емітентами. У вузькому сенсі ринок цінних паперів – це сукупність економічних відносин з приводу випуску та обігу цінних паперів між його учасниками. Варто зазначити, що поняття фондового ринку і ринку цінних паперів є тотожними [1].

Діяльність фондового ринку України регламентується Законом України «Про цінні папери та фондовий ринок». Відповідно до даного законодавчого документу, фондовий ринок (ринок цінних паперів) представляє собою сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів і похідних (деривативів) [2].

Учасниками фондового ринку є емітенти (у тому числі іноземні) або особи, що видали неемісійні цінні папери, інвестори в цінні папери, інституційні інвестори, професійні учасники фондового ринку, об'єднання професійних учасників фондового ринку, у тому числі саморегулювні організації професійних учасників фондового ринку [2].

Здійснення дослідження фондового ринку України доцільно розпочати з аналізу та порівняння обсягів торгів на ринку цінних паперів та ВВП у 2015-2019 роках, що представлено на рисунку 1.

Відповідно до проведеного аналізу варто зазначити, що в обсягах торгів на ринку цінних паперів відбулися значні зміни у 2017 році, зокрема відбулося скорочення з 2127,55 млрд.грн. до 468,69 млрд.грн. І починаючи з 2018 року відбувається постійне збільшення, сягаючи у 2019 році – 778,08 млрд.грн. На відміну від обсягів торгів на ринку цінних паперів, ВВП має тенденцію до постійного збільшення, сягаючи у 2019 році 3974,56 тис.грн.

У структурі фондового ринку виділяють біржовий і позабіржовий ринки цінних паперів.

Біржовий (організований) ринок цінних паперів – купівля-продаж цінних паперів здійснюється на фондовому ринку.

Позабіржовий (неорганізований) ринок цінних паперів – купівля-продаж поза біржою при використанні прямого узгодження умов договору між продавців і покупцем. Позабіржові фондові ринки: різні торгові майданчики для укладення угод з цінними паперами крім фондової біржі.

Відмінності позабіржового ринку від фондового ринку можна виділити такі:

- Широке коло професійних учасників ринку.
- Відсутність жорстких вимог за часом і місцем торгів.
- Велика свобода в правилах поведінки учасників.

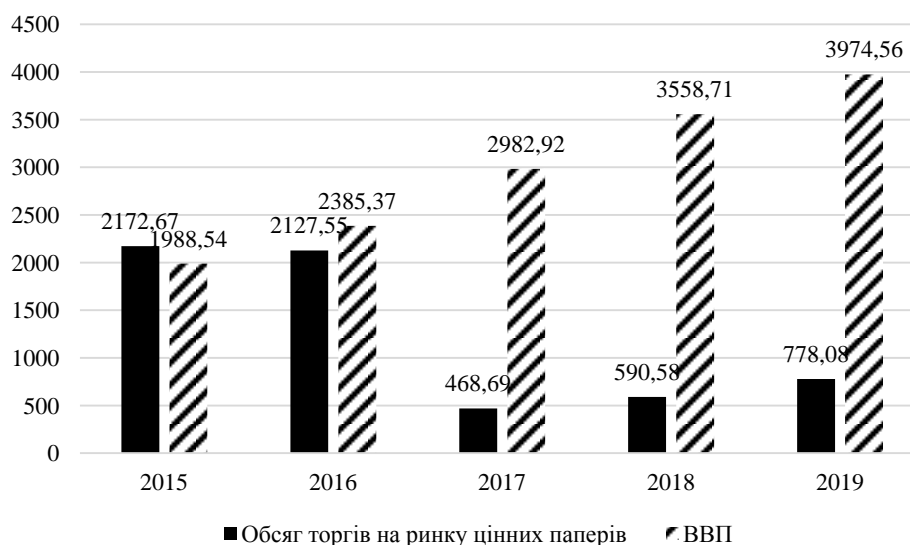

Рисунок 1. Порівняльні дані обсягів торгів на ринку цінних паперів та ВВП у 2015 – 2019 роках, млрд.грн.

Джерело: складено автором за матеріалами [3].

Порівняння обсягів торгів на біржовому та позабіржовому ринку цінних паперів у 2015 – 2019 роках представлено на рисунку 2.

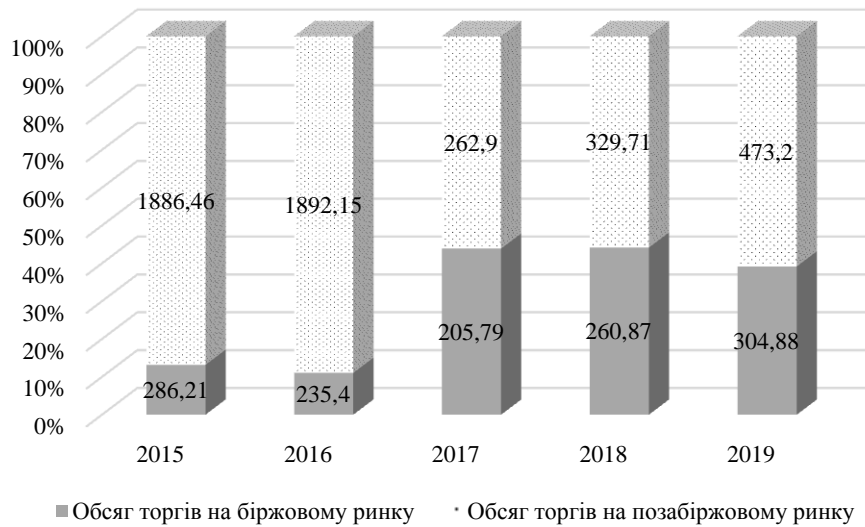

Рисунок 2. Обсяг торгів на ринку цінних паперів у 2015-2019 роках, млрд.грн.

Джерело: складено автором за матеріалами [3].

Відповідно до проведеного аналізу (рис.2) варто зазначити, що протягом досліджуваних років (2015-2019 рр.) відмічається превалювання частки обсягів торгів на позабіржовому ринку порівняно з обсягами торгів на біржовому ринку. Так, у 2015-2016 рр. частка обсягів торгів на біржовому ринку складала 13,17% та 11,06% відповідно в загальній структурі. Проте, починаючи з 2017 року відбулися кардинальні структурні зміни і частка обсягів торгів на біржовому ринку почала сягати 43,9%. У 2018 та 2019 рр. їх значення сягали 44,17% та 39,18% відповідно. Такі зміни відбулися внаслідок значного скорочення обсягів торгів на позабіржовому ринку.

Відповідно до Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок», діяльність з організації торгівлі на фондовому ринку – діяльність професійного учасника фондового ринку (організатора торгівлі) із створення організаційних, технологічних, інформаційних, правових та інших умов для збирання та поширення інформації стосовно попиту і пропозицій, проведення регулярних торгів фінансовими інструментами за встановленими правилами, централізованого укладання і виконання договорів щодо фінансових інструментів, у тому числі здійснення клірингу та розрахунків за ними, та розв’язання спорів між членами організатора торгівлі [2].

Отже, діяльність фондового ринку забезпечується організаторами торгів. Серед основних організаторів торгів фондового ринку України можна виділити таких, як Фондова біржа ПФТС, Фондова біржа «Перспектива», Українська біржа (УБ), Українська фондова біржа (УФБ), Товарна біржа «ІННЕКС», Українська міжбанківська валютна біржа (УМВБ). Розподіл кількості випусків цінних паперів, які включено до біржових списків організаторів торгівлі (станом на 31.12.2019 р.) можна представити таким чином [3]:

- Фондова біржа ПФТС – 360 шт. (37,11%);
- Фондова біржа «Перспектива» – 308 шт. (31,75%);
- Українська біржа (УБ) – 263 шт. (27,11%);
- Українська фондова біржа (УФБ) – 36 шт. (3,71%);
- Товарна біржа «ІННЕКС» – 3 шт. (0,31%);
- Українська міжбанківська валютна біржа (УМВБ) – 0шт. (0%).

Аналіз обсягів торгів організаторів торгівлі фондового ринку України за 2015-2019 рр. представлено в табл.1.

Відповідно до проведеного аналізу (табл.1) варто зазначити, що протягом досліджуваних років (2015-2019 рр.) за обсягами торгів серед організаторів торгівлі найбільшу частку займає Фондова біржа «Перспектива», частка якої коливається в межах 48,81%-76,98%. Вагомий відсоток припадає також і на Фондову біржу ПФТС, частка якої коливається в межах 18,58%-43,13%.

Аналізуючи загальний обсяг торгів відмітимо скорочення протягом 2015-2017 рр. та динаміку збільшення протягом 2018-2019 рр.

Варто відмітити, що кожен з організаторів торгівлі фондового ринку України здійснюють торгівлю різними фінансовими інструментами (табл.2).

Таблиця 1. Обсяги торгів на організаторах торгівлі у 2015-2019 роках

Найменування організаторів в торгівлі	2015		2016		2017		2018		2019	
	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %
Перспектива	220332,2	76,98	136057,6	57,80	127410	61,91	127325	48,81	186363,2	61,13
ПФТС	53181,8	18,58	93719,2	39,81	64337,74	31,26	112518,2	43,13	114672,7	37,61
УБ	6692,36	2,34	3531,2	1,50	13412,22	6,52	20987,86	8,05	3840,19	1,26
КМФБ	3565,31	1,25	1743,32	0,74	81,75	0,04	-	-	-	-
Універсальна	591,29	0,21	252,09	0,11	399,2	0,19	-	-	-	-
СЄФБ	1413,39	0,49	59,09	0,03	-	-	-	-	-	-
УМВБ	118,67	0,04	21,71	0,01	-	-	34,95	0,01	4,36	0,00
УФБ	301,98	0,11	18,93	0,01	1,16	0,00	-	-	-	-
ІННЕ КС	5,09	0,00	1,98	0,00	145,43	0,07	0,49	0,00	-	-
УМФБ	5,94	0,00	-	-	-	-	-	-	-	-
Усього	286208	100,00	235405,1	100,00	205787,5	100,00	260866,5	100,00	304880,5	100,00

Джерело: складено автором за матеріалами [3].

Відповідно до проведеного аналізу (табл.2) варто зазначити, що лідерами за обсягами торгів на фондовому ринку є Фондова біржа ПФТС та Фондова біржа «Перспектива», обсяги яких у 2019 році склали 114672,7 млн.грн. та 186363,24 млн.грн. відповідно.

Аналізуючи обсяги торгів в розрізі фінансових інструментів зазначимо, що Фондова біржа ПФТС має найбільші обсяги за державними облігаціями України (108240,36 млн.грн.) та облігаціями підприємств (5447,38 млн.грн.). Найменші обсяги торгів просліджуються за акціями КІФ (2,80 млн.грн.) та акціями іноземного емітента (22,30 млн.грн.). Відсутні торги за такими фінансовими інструментами, як опціонні сертифікати, деривативи та державні деривативи.

Аналізуючи обсяги торгів в розрізі фінансових інструментів за фондовою біржою «Перспектива» зазначимо, що найбільші обсяги відмічаються за державними облігаціями України (185602,69 млн.грн.) та облігаціями підприємств (554,50 млн.грн.). Найменші обсяги торгів просліджуються за інвестиційними сертифікатами (0,01 млн.грн.) та акціями (без акцій КІФ) (0,86 млн.грн.). Відсутні торги за такими фінансовими інструментами, як акції КІФ, акції іноземного емітента, облігація іноземного емітента, облігація іноземної держави, облігації місцевих позик та деривативи.

Таблиця 3. Обсяги торгів на організаторах торгівлі з розподілом за фінансовими інструментами у 2019 році, млн.грн.

Фінансові інструменти	Організатор торгівлі				Усього
	ПФТС	УМВБ	Перспектива	УБ	
Акції (без акцій КІФ)	251,31	0	0,86	82,65	334,82
Акції КІФ	2,80		0	0,17	2,96
Акція іноземного емітента	22,30	0	0	3,38	25,68
Облігації підприємств	5447,38	0	554,50	2697,81	8699,69
Облігація іноземного емітента	27,19	0	0	0	27,19
Облігація іноземної держави	44,16	0	0	0	44,16
Державні облігації України	108240,36	0	185602,69	1056,04	294899,09
Облігації місцевих позик	305,56	0	0	0	305,56
Інвестиційні сертифікати	331,65	0	0,01	0,14	331,81
Опціонні сертифікати	0	0	196,12	0	196,12
Деривативи	0	4,36	0	0	4,36
Державні деривативи	0	0	9,06	0	9,06
Усього	114672,7	4,36	186363,24	3840,19	304880,50

Джерело: складено автором за матеріалами [3].

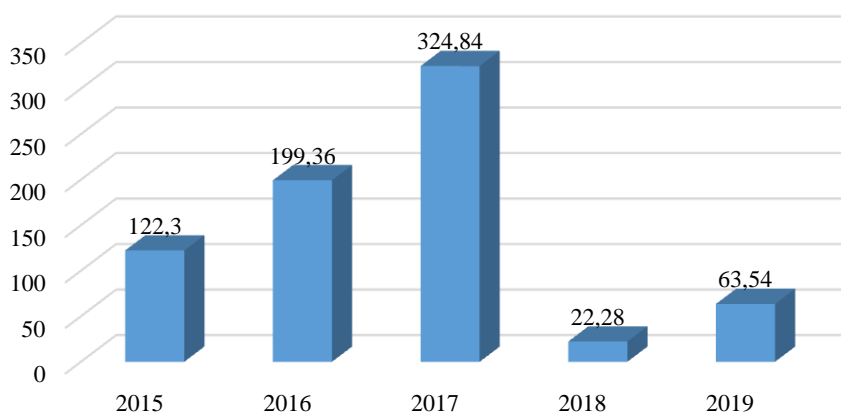

Рисунок 3. Обсяг зареєстрованих Комісією випусків акцій у 2015-2019 роках, млрд.грн.

Джерело: складено автором за матеріалами [3].

Відповідно до проведеного аналізу (рис.3) варто зазначити, що в період з 2015 по 2017 рр. просліджувалося зростання обсягів випусків акцій в 1,6 рази щорічно. Проте, у 2018 році спостерігається значне скорочення, а саме на 302,56 млрд.грн. Незначне збільшення (на 41,26 млрд.грн.) відбулося у 2019 році.

Досліджуючи більше детально випуск акцій за 2019 рік проведемо аналіз емітентів, яким протягом 2019 року, Комісією зареєстровано значні за обсягом випуски акцій (табл.3).

Відповідно до проведеного аналізу (табл.3) варто зазначити, що найбільший обсяг випусків акцій у 2019 році відмічається за ПрАТ НАЦІОНАЛЬНА ЕНЕРГЕТИЧНА КОМПАНІЯ УКРЕНЕРГО – 37,16 млрд.грн., а саме 58,48%. Значна кількість випуску акцій відмічається за АТ Альфа-Банк – 16,55 млрд.грн., а саме 26,04%. Решта емітентів характеризуються незначною часткою у загальному обсязі зареєстрованих випусків акцій. а саме в діапазоні від 0,55% до 1,87%.

Таблиця 3. Емітенти, яким протягом 2019 року, Комісією зареєстровано значні за обсягом випуски акцій

Найменування емітента	Обсяг зареєстрованих випусків акцій, млрд.грн.	Частка у загальному обсязі зареєстрованих випусків акцій, %
ПрАТ НАЦІОНАЛЬНА ЕНЕРГЕТИЧНА КОМПАНІЯ УКРЕНЕРГО	37,16	58,48%
АТ Альфа-Банк	16,55	26,04%
ПрАТ Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат	1,19	1,87%
ПАТ Банк Восток	0,64	1,01%
ПАТ Акцент-банк	0,50	0,79%
АТ Східно-Український Банк "Грант"	0,46	0,73%
ПрАТ Л-Капітал	0,39	0,62%
ПрАТ ЗАВОД МЕТАЛОКОНСТРУКЦІЙ УКРСТАЛЬ ДНІПРО	0,37	0,57%
ПАТ Вест фінанс енд кредит банк	0,36	0,57%
АТ Прокредит Банк	0,35	0,55%

Джерело: складено автором за матеріалами [3].

Висновки

Таким чином, можна відмітити, що в сучасних умовах нестабільних соціально-економічних процесів фондовий ринок України характеризується значною турбулентністю, що відмічається значними коливаннями та суттєвими змінами. Отже, проведення аналізу стану та динаміки фондового ринку дає можливість більш детально розібратися в природі турбулентності соціально-економічних процесів з метою подальшого управління ними.

Abstract

In modern conditions of growing turbulence of socio-economic processes, the stock market of Ukraine is characterized by significant fluctuations and significant changes. The functioning and development of the stock market of Ukraine is significantly influenced by economic, political and natural factors. Due to the economic and political instability that has been observed in our country in recent years, the problem of studying the stock market of Ukraine is more relevant than ever. Therefore, there is a need for a detailed study of the essential

characteristics and analysis of the stock market of Ukraine, which will provide a more detailed understanding of the nature of the turbulence of socio-economic processes in order to further manage them.

The purpose of the article is to study the essential characteristics and analysis of the stock market of Ukraine.

The main objectives of the article are:

- Research of the essential characteristics of the stock market;
- Comparison of trading volumes on the securities market and GDP;
- Comparison of trading volumes on the exchange and over-the-counter securities market of Ukraine;
- Analysis of trading volumes of trade organizers of the stock market of Ukraine;
- Analysis of trading volumes at trade organizers with distribution by financial instruments.

The following methods were used in the study, such as the method of analysis and synthesis, the method of classification, generalization, grouping.

Thus, it can be noted that in modern conditions of unstable socio-economic processes, the stock market of Ukraine is characterized by significant turbulence, which is characterized by significant fluctuations and significant changes. Thus, the analysis of the state and dynamics of the stock market makes it possible to understand in more detail the nature of the turbulence of socio-economic processes in order to further manage them.

Список літератури:

1. Сич Є. М. Ринок фінансових послуг [текст]: навчальний посібник / Є. М. Сич, В. П. Ільчук, Н. І. Гавриленко – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 428 с.
2. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 № 31 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>.
3. Річний звіт національної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2019 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/zvit-2019_web.pdf.

References:

1. Sych E.M. (2012) Market of financial services. Kyiv: "Center for Educational Literature" [in Ukrainian].
2. Law of Ukraine "On Securities and Stock Market" № 31 (2006, February 23). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> [in Ukrainian].
3. Annual report of the National Commission on Securities and Stock Market (2019). Retrieved from: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/zvit-2019_web.pdf [in Ukrainian].

Посилання на статтю:

Брагіна О.С. Сутнісна характеристика та аналіз фондового ринку України в умовах турбулентності соціально-економічних процесів / О. С. Брагіна // Економічний журнал Одеського політехнічного університету. – 2021. – № 1 (15). – С. 16-21. – Режим доступу до журн.: <https://economics.opu.ua/ejopu/2021/No1/16.pdf>.
DOI: 10.15276/EJ.01.2021.2. DOI: 10.5281/zenodo.4885134.

Reference a JournalArticle:

Brahina O.S. Essential characteristics and analysis of the stock market of Ukraine in conditions of turbulence of socio-economic processes / O. S. Brahina // Economic journal Odessa polytechnic university. – 2021. – № 1 (15). – P. 16-21. – Retrieved from <https://economics.opu.ua/ejopu/2021/No1/16.pdf>.
DOI: 10.15276/EJ.01.2021.2. DOI: 10.5281/zenodo.4885134.

